

**MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA
RZECZNIKÓW OCHRONY DANYCH I PRYWATNOŚCI**

**RAMY KOMPETENCJI
DOTYCZĄCE OCHRONY DANYCH OSOBOWYCH
DLA UCZNIÓW SZKÓŁ**

Mające na celu pomoc pedagogom

Międzynarodowa Grupa Robocza
ds. Edukacji Cyfrowej

Październik 2016 r.

**RAMY KOMPETENCJI
DOTYCZĄCE OCHRONY DANYCH OSOBOWYCH
DLA UCZNIOW SZKÓŁ**

Mające na celu pomoc pedagogom

Wprowadzenie i podziękowania

Dlaczego potrzebne są międzynarodowe ramy dotyczące edukacji w zakresie ochrony danych?

W erze cyfrowej odpowiedzialna, etyczna i obywatelska edukacja w zakresie używania nowoczesnych technologii stanowi priorytetowy obszar działań, w szczególności dla młodych ludzi w szkołach.

Kluczowym elementem edukacji cyfrowej jest zwrócenie uwagi na ochronę danych osobowych i prywatności. Pedagodzy odgrywają kluczową rolę w edukacji cyfrowej obywateli.

Zdobycie niezbędnej wiedzy oraz zrozumienie cyfrowych praw i obowiązków, rozwijanie u młodych ludzi umiejętności krytycznego myślenia na temat wykorzystania danych osobowych, podnoszenie świadomości na temat zagrożeń oraz nauczanie mające na celu pomoc uczniom w poruszaniu się w środowisku cyfrowym z zaufaniem, zrozumieniem i poszanowaniem praw wszystkich osób to cele edukacyjne, które należy osiągnąć.

Aby pomóc pedagogom, organy ochrony danych – dysponujące wiedzą specjalistyczną w tym obszarze – uznały za konieczne opracowanie ram edukacji dla uczniów poświęconych ochronie danych, do wykorzystania w oficjalnych programach szkolnych oraz w szkoleniach dla pedagogów, niezależnie od konkretnego nauczanego przedmiotu.

Mimo że ramy mogą oczywiście być dostosowane do określonych celów edukacyjnych, przepisów prawa i podejść do ochrony danych właściwych dla każdego kraju, celowo nadano im wymiar międzynarodowy.

Dlaczego? Ponieważ jest to najważniejsza kwestia, która dotyczy wszystkich krajów bez różnicy; ponieważ celem ram jest stworzenie **wspólnej podstawy konkretnych, operacyjnych kompetencji dotyczących ochrony danych osobowych**, które będą mogły być wykorzystane przez każdego; oraz ponieważ ich celem jest skupienie się na świecie edukacji jako całości.

Z tych względów ramy te, opracowane z inicjatywy Międzynarodowej Grupy Roboczej ds. Edukacji Cyfrowej koordynowanej przez francuski organ ochrony danych (CNIL) zostały przyjęte przez wszystkie organy ochrony danych podczas 38. Międzynarodowej Konferencji Rzeczników Ochrony Danych i Prywatności w październiku 2016 r.¹

¹ Rezolucja z 18 października 2016 r. w sprawie przyjęcia międzynarodowych ram kompetencji dotyczących edukacji w zakresie ochrony prywatności.

O ramach

Celem tego zbioru zasad nauczania jest zapewnienie wszystkim uczniom wiedzy, kompetencji i umiejętności określonych we wspólnej podstawie konkretnych, operacyjnych kompetencji w ramach kompetencji dotyczących ochrony danych.

Przedstawione tu ramy mają dziewięć *podstawowych zasad*; ich znajomość i zrozumienie jest priorytetem.

Dla każdej zasady określono pakiet samodzielnych, ogólnych kompetencji. Zestawiono je i powiązano tak, aby osiągnąć stopniową tematyczną równowagę. Niemniej pedagodzy będą w stanie je wykorzystać, w ramach swojego nauczania, albo zgodnie z kolejnością sugerowaną w dokumencie albo w sposób modułowy.

Każdą z zasad przeanalizowano pod względem **wiedzy i umiejętności**, z nabyciem wiedzy lub umiejętności mających wpływ na możliwość powiedzenia przez ucznia „*Wiem*” i/lub „*Mogę*”. Te wskaźniki opisowe, jak również to, co obejmują terminy „wiedza” i „umiejętności”, zdefiniowano w proponowanej terminologii załączonej do tego dokumentu.

Porozumienie osiągnięte w sprawie *wspólnej podstawy konkretnej wiedzy i umiejętności* stanowi pierwszy krok w rozpowszechnieniu i promowaniu ochrony danych osobowych i prywatności w programach edukacyjnych.

Ważne są również inne kroki i działania, aby sukcesem zakończyły się wysiłki w zakresie edukacji cyfrowej, tj.:

- Jak pedagodzy wdrażają te zasady nauczania w środowisku klasowym;
- Określenie, w oparciu o **braną pod uwagę grupę wiekową**, stopnia szczegółowości wymaganego dla każdego elementu wiedzy i umiejętności; oraz
- Dostępność **zasobów szkoleniowych i edukacyjnych** dla pedagogów i ich uczniów.

Dodatkowe informacje uzyskać można pod adresem digitaleducation@icdppc.org.

Podziękowania

Ramy te opracował francuski organ ochrony danych (CNIL), z nieocenioną pomocą organów ochrony danych będących członkami Międzynarodowej Grupy ds. Edukacji Cyfrowej. Korzystano również z kompetentnego doradztwa specjalistów i ekspertów w dziedzinie edukacji Służb Edukacyjnych Rady Europy.

Spis treści

Wprowadzenie i podziękowania	4
Spis treści	7
[1/9] Dane osobowe	8
[2/9] Prywatność, wolności obywatelskie i ochrona danych osobowych	9
[3/9] Zrozumienie środowiska cyfrowego – aspekty techniczne	10
[4/9] Zrozumienie środowiska cyfrowego – aspekty ekonomiczne	11
[5/9] Zrozumienie regulacji i ustawodawstwa z zakresu ochrony danych osobowych	12
[6/9] Zrozumienie regulacji z zakresu danych osobowych: kontrolowanie wykorzystania danych osobowych	14
[7/9] Zarządzenie moimi danymi: jak mam realizować moje prawa	15
[8/9] Zarządzanie moimi danymi: jak chronić się online	16
[9/9] Świat cyfrowy: stań się obywatelem cyfrowym	17
Słowniczek (będzie dostępny wkrótce)	18

Cel: zrozumienie pojęcia **danych osobowych** jest niezbędne. Wyjaśnienie pojęć **pseudonimowości i ukrywania własnej tożsamości** oraz **metadanych**. Uczniów należy również nauczyć, że **określone dane osobowe można uznać za szczególnie wrażliwe**, ze względu na intymny charakter życia prywatnego i/lub dane mogą być źródłem możliwej dyskryminacji lub odnoszą się do nieletnich. I wreszcie zrozumienie terminów zbierania danych i przetwarzania danych jest konieczne do zrozumienia pojęcia danych osobowych.

Uzyskana WIEDZA

- Rozumiem, co oznacza pojęcie **danych osobowych**, zdefiniowane jako wszelkie dane – niezależnie od tego, czy zostały upublicznione czy też nie – dotyczące możliwej do zidentyfikowania osoby;
- Wiem i rozumiem pojęcie **pseudonimowości i ukrywania własnej tożsamości**;
- Wiem, że, w zależności od tego jak są przetwarzane, dane mogą umożliwić identyfikację osób;
- Wiem, że niektóre **dane techniczne** mogą pomóc w identyfikacji osób; że skanowane dokumenty i obrazy mają wbudowane **metadane**, które opisują ich zawartość, oraz że działalność online może pozostawiać **ślady** (pliki cookie, historia wyszukiwania, etc.), które mogą zawierać dane osobowe;
- Wiem, że istnieją dane, **które mogą być uznane za szczególnie wrażliwe, w zależności od kraju**, oraz które zawierają na przykład informacje dotyczące **nieletnich, pochodzenia osób, poglądów politycznych i/lub przekonań religijnych lub przynależności wyznaniowej, profilu biometrycznego lub genetycznego, zdrowia i/lub życia seksualnego**.

Zdobyte UMIEJĘTNOŚCI

- Mogę podać przykłady danych osobowych, które mogą bezpośrednio identyfikować osoby (status cywilny, fotografia studenta w klasie, etc.), oraz danych technicznych, które mogą monitorować działania osoby i je zidentyfikować (pliki cookie, dane geolokalizacyjne, etc.);
- Mogę podać przykłady danych osobowych szczególnie chronionych (np. dotyczące zdrowia, profilu genetycznego, życia seksualnego ...)

Cel: prawo do ochrony danych osobowych opiera się na **prawach człowieka, wolnościach obywatelskich, wartościach demokratycznych i obywatelstwie**. Ważne jest również zagwarantowanie **poszanowania prywatności**.

Uzyskana WIEDZA

- Wiem, czym są prawa człowieka i wolności obywatelskie oraz potrafię je wymienić;
- Wiem, że te zasady i wartości demokratyczne są realizowane tak samo w świecie rzeczywistym, jak i w świecie wirtualnym;
- Rozumiem pojęcie prywatności, prawa do prywatności oraz potrzebę ich uznania i ochrony;
- Rozumiem, jak moje działania mogą wpłynąć na innych;
- Rozumiem, że ochrona prywatności dotyczy nie tylko życia prywatnego każdej osoby, ale również może być stosowana w przestrzeni publicznej, szczególnie w Internecie.

Zdobyte UMIEJĘTNOŚCI

- Mogę podać przykłady sytuacji dotyczących życia prywatnego (np. konsultacje medyczne, separacja rodziców);
- Oceniam, jakie informacje o sobie i innych mogę ujawniać lub jakich nie mogę ujawniać (np. dotyczące mojego adresu zamieszkania, choroby krewnej, etc. ...)
- Mogę podać przykłady sytuacji, w których wykorzystanie mediów cyfrowych zwiększyło wyrażanie wolności obywatelskich i/lub, *wręcz przeciwnie*, ograniczyło je.

Cel: aby chronić swoją prywatność, uczeń musi zrozumieć środowisko cyfrowe i musi być w stanie poruszać się w nim samodzielnie. W tym celu konieczne jest zrozumienie **sprzętu komputerowego i infrastruktury technicznej systemów informatycznych** wspierających wdrożenie.

Uzyskana WIEDZA

- Wiem, jaka jest różnica między sprzętem komputerowym, oprogramowaniem i aplikacjami; rozumiem, że elementami składowymi systemów komputerowych są **oprogramowanie i sprzęt komputerowy**;
- Wiem, czym są **Internet i jego usługi** (portale społecznościowe, aplikacje mobilne, chmura, etc.);
- Rozumiem, jak ustrukturyzowana jest przestrzeń cyfrowa (sieci fizyczne, przeglądarka, adresy IP i URL, wyszukiwarki, etc.);
- Znane jest mi pojęcie **architektury informacji** oraz **gromadzenia, struktury i przetwarzania** informacji;
- Znam kluczowe **zagrożenia IT**; wiem, co obejmuje **bezpieczeństwo cyfrowe** i rozumiem potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa fizycznego i logicznego środowiska cyfrowego.

Zdobyte UMIEJĘTNOŚCI

- Oceniam moje praktyki i rozwijam umiejętności **rozwiązywania problemów i uczenia się** – na temat bezpieczeństwa – identyfikując źródła (społeczności i fora użytkowników, poradniki, etc.);
- Potrafię zidentyfikować nieprawidłowości i rozwiązywać łatwe problemy zgodnie z ustanowionymi procedurami; jeżeli to konieczne, wiem jak aktywnie szukać rozwiązań online, jeżeli chodzi o zapewnienie bezpieczeństwa mojego środowiska cyfrowego.

Cel: zrozumienie środowiska cyfrowego i samodzielnie poruszanie się w nim wymagają **rozumienia go jako ekosystemu i zrozumienia logiki leżącej u jego podstaw**; obejmuje to wiedzę i kompetencje w zakresie: ekonomiki i **wartości** danych osobowych, kluczowych graczy i usług oraz modeli ekonomicznych.

Uzyskana WIEDZA

- Wiem, kim są kluczowi gracze w gospodarce cyfrowej (np. dostawcy usług internetowych, dostawcy usług, twórcy, kuratorzy);
- Rozumiem systemy wykorzystywane do wprowadzania do obrotu produktów i oferowania **darmowych usług** (karty lojalnościowe, reklama ukierunkowana za pośrednictwem plików cookie, tworzenie kont użytkowników, zapisywanie do newsletterów, etc.);
- Rozumiem, że większość takich ofert usług pociąga za sobą zbieranie i wykorzystywanie danych osobowych, jak również przechowywanie tych informacji w bazie danych;
- Wiem, jakie **dane** są zbierane i przechowywane, gdy korzystam z Internetu, portalu społecznościowego lub usługi.

Zdobyte UMIEJĘTNOŚCI

- Mogę podać przykłady rodzajów danych technicznych, w przypadku których istnieje prawdopodobieństwo, że są zbierane, gdy jestem online (np. rodzaj przeglądarki, lista kontaktowa, dane geolokalizacyjne, prywatne wiadomości, etc.);
- Na danej stronie internetowej mogę znaleźć **warunki wykorzystywania** moich danych osobowych (warunki wykorzystywania, informacje prawne, polityka prywatności, etc.);
- Mogę podać przykłady usług cyfrowych, których model ekonomiczny obejmuje zbieranie danych osobowych lub nie obejmuje go.

Cel: ta zasada kompetencji obejmuje znajomość **systemów ochrony danych i instytucji: zasady regulacji**, właściwe teksty prawne, organy ochrony danych. Uczeń rozumie, że **w szeregu krajów dane osobowe chronione są na mocy przepisów prawa i regulacji**, co oznacza, że osoby lub **organizacje** nie mogą wykorzystywać ich tak, jak im się podoba.

Uzyskana WIEDZA

- Wiem, że dane osobowe nie mogą być wykorzystywane do jakiegokolwiek celu i że istnieją uregulowania w tym zakresie;
- Znam i rozumiem **kluczowe zasady dotyczące ochrony danych:**
 - Dane osobowe są przetwarzane lub wykorzystywane w określonych celach i muszą być stosowne do określonego działania i spójne z nim (np. celowość, proporcjonalność);
 - Niektóre szczególnie wrażliwe dane mogą, w niektórych krajach, być uregulowane w określony sposób (np. dane nieletnich, pochodzenie ludzi);
 - Danych osobowych nie należy zatrzymywać dłużej niż to konieczne i należy je wówczas zarchiwizować lub usunąć (okres przechowywania), gdy to właściwe według krajowych przepisów o ochronie danych;
 - Osoby mają prawa dotyczące ich danych osobowych (np. prawo dostępu, poprawienia, odmowy, zgody);
 - Dane osobowe są zbierane i przetwarzane lub wykorzystywane pod warunkami zapewniającymi ochronę prywatności;
- Wiem, że organizacje publiczne i prywatne, które zbierają i przetwarzają lub wykorzystują dane osobowe, muszą zapewniać zgodność z tymi zasadami i że ich naruszenie może prowadzić do **sankcji, w zależności od kraju**;
- Jestem świadomy istnienia, roli i uprawnień **organów ochrony danych**;
- Wiem, że osoby, których dane osobowe są zbierane, muszą być **informowane** o przysługujących im prawach i o planowanych wykorzystaniach ich danych oraz o tym, komu mogą być przekazane.

Zdobyte UMIEJĘTNOŚCI

- Mogę podać przykłady praktyk cyfrowych, które moim zdaniem **są zgodne** z regulacjami ochrony danych i/lub je **naruszają**;
- Mogę wskazać organ ochrony danych w moim kraju (obszarze) lub podać przykład organu ochrony danych oraz mogę wymienić przykłady działań lub decyzji podjętych przez ten organ;
- Jeżeli w moim kraju istnieje organ ochrony danych, mogę się z nim skontaktować w celu uzyskania informacji lub porady.

[6/9 Zrozumienie regulacji z zakresu danych osobowych: kontrolowanie wykorzystania danych osobowych

Cel: Uczniów uczy się, że **kontrolowane wykorzystywanie ich danych osobowych** jest zarówno potrzebne, jak i zgodne z prawem, na podstawie kontekstu, w jakim są wykorzystywane w życiu codziennym (jako uczeń, członek zespołu, członek rodziny, etc.) . Sposób, w jaki uczeń się identyfikuje i/lub daje się poznać innym w świecie cyfrowym może różnić się w zależności od sytuacji i prowadzić do ujawnienia przez niego więcej lub mniej informacji na swój temat. Jest to uczenie się zarządzania swoją „tożsamością cyfrową”. Uczniów informuje się również, że mają prawa i obowiązki, w szczególności względem innych.

Uzyskana WIEDZA

- Rozumiem potrzebę i cel przekazania lub nieprzekazania danych osobowych, w zależności od kontekstu oraz końcowego wykorzystania danych;
- W tym celu wiem, jak tworzyć i wykorzystywać pseudonimy i więcej niż jeden adres e-mail, konto i/lub profil **w zależności od tego, jak zamierzam ich użyć**;
- Wiem, że konieczne jest regularne monitorowanie tego, co mówią o mnie online (moja e-reputacja);
- Wiem, że umieszczanie postów oznacza **odpowiedzialność z mojej strony** i ze strony moich rodziców/opiekunów prawnych.

Zdobyte UMIEJĘTNOŚCI

- Zachowuję ostrożność i dzielę się danymi osobowymi tylko w takim zakresie, w jakim jest to konieczne do zarejestrowania się w usłudze;
- Mogę wypowiadać się online, biorąc pod uwagę **charakter przestrzeni**, w której umieszczam posty (prywatna, publiczna, dotycząca szkoły, rodziny, znajomych, etc.);
- Zwracam **szczególną uwagę na to, co publikuję online**, nawet pod **pseudonimem**;
- Mogę uczestniczyć w debacie online **z poszanowaniem innych**: nie dzielę się informacjami i zdjęciami osób trzecich bez ich wiedzy, takimi które mogą naruszyć ich prywatność lub reputację;
- Wykorzystuję narzędzia do regularnego monitorowania treści i informacji na mój temat, które widzą inni na portalach społecznościowych.

Cel: dowiadujemy się o szeregu działań dostępnych dla mnie jako dziecka/nastolatka, *jeżeli chodzi o wyrażenie zgody na lub odmówienie zbierania moich danych osobowych, ostrzeżenie, informowanie* i ochronę mojej osoby – poprzez **interwencję przez odpowiedzialną osobę dorosłą**, gdy to właściwe (*) – w celu znalezienia rozwiązań w sytuacjach, jakich doświadczone i/lub jakie zidentyfikowano jako naruszające prywatność i/lub integralność osób lub które stanowią naruszenie prawa.

* Wprowadzając pojęcie **interwencji** przez odpowiedzialną osobę dorosłą i/lub opiekuna prawnego, autorzy biorą pod uwagę specyfikę krajowego ustawodawstwa, oferowanych usług, grupy wiekowej, stopień niezależności dziecka oraz zidentyfikowane praktyki.

Uzyskana WIEDZA

- Wiem, że w celu korzystania z określonych usług online **wymagana jest** moja zgoda lub zgoda moich rodziców/opiekunów prawnych;
- Wiem, że mam **prawa dotyczące moich danych osobowych (np. prawo dostępu, poprawienia, odmowy, zgody, usunięcia z listy wyników wyszukiwania, usunięcia)**, oraz że mogę realizować te prawa lub zwrócić się o ich realizację w moim imieniu, kontaktując się z określonym usługodawcą zgodnie z krajowymi procedurami i, w przypadku odmowy lub jakichkolwiek problemów, kontaktując się z organem ochrony danych, jeżeli taki istnieje, sędzią, w zależności od kraju i/lub właściwymi organami krajowymi/regionalnymi bądź grupami poparcia.

Zdobyte UMIEJĘTNOŚCI

- Mogę aktualizować lub wnioskować o aktualizację dotyczących mnie danych, w przypadku których okazuje się, że są **nieaktualne, nieprawidłowe lub niekompletne**, jeżeli to konieczne;
- Mogę wnioskować o usunięcie moich danych osobowych online;
- Mogę sprawdzić u danego usługodawcy, czy moje dane osobowe zostały **zebrane i zgromadzone w bazie danych** czy też nie. Jeżeli to konieczne, mogę uzyskać informacje od usługodawcy i zrealizować moje inne prawa dotyczące danej usługi lub zwrócić się o ich realizację w moim imieniu.
- Mogę zrezygnować z usługi i/lub usunąć konto, które utworzyłem.

Cel: ta zasada kompetencji obejmuje rozwiązania wykorzystywane do **zapewnienia ochrony technicznej i bezpieczeństwa danych osobowych**. Te rozwiązania są przedmiotem **procesów uczenia** doświadczanych w ramach środowisk szkolnych i związanych z nimi środowisk. Uczniowie muszą wiedzieć, jak wykorzystywać urządzenia techniczne do celów identyfikacji i uwierzytelniania online, wyrażania zgody - bądź nie - na zbieranie danych osobowych oraz tworzenia konta i/lub profilu zgodnie z zasadami ochrony danych.

Uzyskana WIEDZA

- Wiem, że istnieją **sposoby ochrony swojej osoby online**: w szczególności znane mi są różne sposoby **identyfikacji i uwierzytelniania**; jestem świadomy istnienia rozwiązań w zakresie szyfrowania danych;
- Rozumiem **warunki** wykorzystania dotyczące usług online (zezwoenie na geolokalizację lub odmowa, zgoda na dostęp aplikacji do moich kontaktów, zdjęć lub odmowa, etc.);
- Wiem, że mogę **zarządzać moimi ustawieniami** aplikacji online i usług, z których korzystam.

Zdobyte UMIEJĘTNOŚCI

- Stosuję dostępne procedury **do ochrony moich danych osobowych**: w przypadku moich kont i profili mogę tworzyć „silne” hasła lub hasła zabezpieczające klucz (ang. passphrases) oraz regularnie je zmieniać; mogę sprawdzać dokumenty i obrazy, którymi dzielę się online, i gdy to konieczne, mogę wykorzystywać narzędzia do usunięcia metadanych; oraz rozwiązania w zakresie szyfrowania danych;
- Mogę zarządzać **ustawieniami bezpieczeństwa i prywatności** kont, profili i urządzeń, których używam; **regularnie sprawdzam** te ustawienia i **dostosowuję je**.

Cel: uczniowie mają opracować krytyczne i etyczne podejście do poruszania się w środowisku cyfrowym z **zaufaniem i zrozumieniem** oraz odpowiednio postępować. Realizacja ich praw, korzystanie z usług cyfrowych z poszanowaniem ochrony danych osobowych, identyfikacja ofert usług, które mogą wpłynąć na ochronę prywatności lub wolności, informowanie i mobilizowanie: wszystkie działania, które określają obywatela cyfrowego, odpowiedzialnego za swoje dane i szanującego dane innych.

Uzyskana WIEDZA

- Mogę porównać informacje i **ocenić, czy są wiarygodne czy też nie;**
- Mogę **przeanalizować i krytycznie ocenić** sytuację związaną z wykorzystaniem mediów cyfrowych (np. rozpowszechnienie nieprawdziwych informacji i/lub plotek);
- Mogę zidentyfikować nieodpowiednie lub nielegalne treści i zachowania;
- Mogę rozpoznać sytuacje, w których ma miejsce **narażenie reputacji** lub **wirtualne nękanie**.

Zdobyte UMIEJĘTNOŚCI

- W sytuacjach opisanych powyżej mogę, wyraźnie i za pośrednictwem osoby dorosłej, **zawiadomić właściwe organy i/lub stowarzyszenia wspierające;**
- Mogę przyczynić się do pozytywnych wyników (skargi, co do których istnieje prawdopodobieństwo, że wpłyną na największe podmioty z branży internetowej, mediacja w celu zapewnienia zaprzestania nieodpowiednich zachowań, rozwój kodeksów postępowania, etc.);
- Mogę ocenić, czy **właściwe** jest publikowanie takich informacji **w określonym kontekście;** mogę przeanalizować i przewidzieć potencjalne konsekwencje dzielenia się tymi informacjami online.

Słowniczek (będzie dostępny wkrótce)